

ORHAN PAMUK'UN KAR ROMANINDAKİ KADIN İNTİHARLARININ OTORİTEYLE İLİŞKİSİ

Pelin EMEKSİZ*

*Yıldız Teknik Üniversitesi, pelindimdik@hotmail.com

Received Date: 25.03.2026 Revised Date: 17.05.2026 Accepted Date: 20.08.2026.

Copyright © 2026 Pelin EMEKSİZ. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ÖZET

İntihar, yalnızca olumsuz yaşam olaylarına maruz kaldığı için ruh sağlığı bozulan kişiler tarafından yapılan bir eylem değildir. Ruhsal olarak sağlıklı kabul ettiğimiz bazı kişiler de aşırı stresle başa çıkamadıkları takdirde intiharı seçebilirler. Bu nedenle, özel koşullar ne olursa olsun, intihar ve nedenleri, derinlemesine araştırma gerektiren son derece önemli bir sosyal olgudur. Bu makale, otorite figürleri tarafından kadınlar üzerinde uygulanan dayanılmaz baskıdan kaynaklanan intihar vakalarına odaklanacaktır.

Bu makalede Kar romanında anlatılan kadın intiharları sosyolojik ve psikolojik açıdan ele alınmaktadır. Yazı, özellikle otorite ilişkilerinin kadınlar üzerindeki etkisine odaklanmakta; ataerkil yapılar, toplumsal normlar ve güç ilişkilerinin onlar üzerinde yarattığı yoğun ve süregelen baskının, intihar davranışıyla olan ilişkisini tartışmaktadır. Bu çerçevede çalışma, kadınların maruz kaldığı yapısal eşitsizliklerin ve baskı mekanizmalarının, psikolojik dayanıklılıklarını nasıl zedelediğini akademik bir perspektifle ele almakta ve toplumsal farkındalığın artırılmasına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Orhan Pamuk, Türk Romanı, Kar, Kars, Otorite, İntihar

THE RELATIONSHIP BETWEEN FEMALE SUICIDES AND AUTHORITY IN ORHAN PAMUK'S NOVEL "SNOW"

ABSTRACT

Suicide is not solely committed by mentally ill individuals who have negative life experiences. Even individuals we consider mentally healthy who struggle to cope with intense stress can resort to suicide. Therefore, regardless of the circumstances, suicide and its causes constitute a highly significant social phenomenon that requires in-depth investigation. In this regard, this article examines suicides, which are the product of authority and the unbearable pressure it places on women.

This article examines the female suicides depicted in the novel Snow from a sociological and psychological perspective. The study particularly focuses on the effects of authority relations on women; it discusses the relationship between suicidal behavior and the intense and persistent pressure exerted on them by patriarchal structures, social norms, and power relations. Within this framework, the study examines from an academic perspective how the structural inequalities and mechanisms of oppression to which women are subjected undermine their psychological resilience, and it aims to contribute to raising social awareness.

Keywords: Orhan Pamuk, Turkish Novel, Snow, Kars, Authority, Suicide

GİRİŞ

İntihar kavramı, yalnızca ölümle sonuçlanan vakalarla sınırlı değildir. İntihar araştırmacıları genellikle intiharı bir davranış olarak ele alırlar. "İntihar davranışı" terimi bilim insanları tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu terim, düşüncelerle başlayan ve nihayetinde ölüme yol açan bir dizi davranışsal süreci ifade eder. "İntihar davranışı" kavramı, intihar, intihar girişimleri ve intihar düşünceleri gibi eylemleri ve planları çağırıştırır. (Eskin, 2012: 4)

İntihar, bir bireyin kendi hayatına son vermeyi amaçladığı ve nihayetinde ölümle sonuçlanan herhangi bir eylem olarak tanımlanır. Bununla birlikte intihar girişimleri her

zaman başarılı olmaz; bu, bilgi eksikliğine, seçilen yöntemin ölümcüllüğüne veya çevresel faktörlere bağlıdır. Bazı durumlarda, bir birey gerçekten ölmek isteyip istemediğinden emin olmayabilir veya intiharı bir amaca ulaşmak için bir araç olarak kullanıp titizlikle planlayabilir ve sonunda başkaları tarafından kurtarılabilir. Bu nedenle, bu davranış ölümle sonuçlanmaz ve yine de "intihar girişi" ¹ olarak kabul edilir. Başarısız bir intihar girişiminden sonra, kişi tekrar deneyebilir veya tamamen durabilir. Bu genellikle intihar düşüncelerine yol açan faktörlerin ele alınmasıyla ilgilidir. İntihar girişimleri genellikle başkalarından yardım, hoşgörü, ilgi ve bağışlanma beklentisinden kaynaklanır. (İnce, 2007: 19) Bir kişinin aklında ölüm düşünceleri olmasına rağmen bunları eyleme dökmemesi durumuna "intihar düşüncesi" denir.

İntiharın çeşitli sosyal, ekonomik, psikolojik, biyolojik ve fizyolojik faktörlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu nedenle, bir bireydeki intihar davranışı, birlikte çalışan birden fazla faktörün sonucu olabilir. Bununla birlikte, tek bir neden veya tek bir deneyim, ne kadar dayanılmaz olursa olsun, doğrudan intihara yol açamaz; önemli olan, bu deneyimler ile geçmiş deneyimler arasındaki bağlantı ve kişilik yapısının temel özelliklerine olan kümülatif etkisidir. (Özek, 1968: 88)

Biyopsikososyal varlıklar olarak insanlar, sosyal yaşamdan kaynaklanan, doğalarında var olan bazı temel ihtiyaçlara sahiptir. Bu ihtiyaçlar karşılanmadığında, huzursuzluk, kaygı, öfke, umutsuzluk ve suçluluk gibi olumsuz duygular ortaya çıkar. Stresli durumlara karşı başa çıkma mekanizmaları ve tolerans eşikleri, bireysel farklılıklardan kaynaklanan psikolojik ve fizyolojik değişkenlerle yakından ilişkilidir. İntihar, yani yaşam hakkından vazgeçme – temel bir insan hakkı ve özgürlüğü – insanların dayanılmaz, yoğun baskıdan kaçmak için başvurduğu yollardan biridir. Görünüşte çözülemeyen çıkmazlarla veya yardım aramanın sonuçsuz kaldığı durumlarla karşı karşıya kalanlar için intihar, bir rahatlama biçimi olarak görülebilir. Hayati tehlike arz eden maddi ve psikolojik sıkıntı yaşayan bazı bireyler için, ruh sağlığı durumlarından bağımsız olarak intihar bir seçenek olabilir.

İntiharı önleme, uyarı işaretlerine dikkat etmekle başlar. Araştırmalar, intihar kurbanlarının büyük bir bölümünün, niyetlerini ima eden doğrudan veya dolaylı sinyaller gönderdiğini göstermektedir (Eskin, 2012: 19) Örneğin, gerçekten ölmek istemeyen kişiler, mesaj göndermek, ilgi ve sevgi aramak, yardım istemek, korkutmak, öfke ifade etmek, başkalarını tehdit etmek veya hayatlarını hedeflerine ulaşmak için bir kaldıraç olarak kullanmak gibi çeşitli amaçlarla "intihar davranışı" sergileyebilirler. Araştırmalar, insanların bu tür davranışlara yeterince dikkat etmemesi durumunda "kazara" ölüme yol açabileceğini ortaya koymuştur. (Kaya, 1999: 32; Alptekin vd., 2009: 56)

"İntihar davranışı" üzerine derinlemesine araştırmalar yapan bilim insanları, kendi bakış açılarından intiharın farklı nedenlerini öne sürmüşlerdir. Örneğin, 19. yüzyıl doktorları intiharın aşırı kalın kafatasları ve yüksek beyin fosfor seviyelerinden kaynaklandığına

¹ İntihar girişimleri; gerçek intihar girişimleri ve göstermelik intihar girişimleri şeklinde bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk. Zuhâl Ağilkaya, *İntihar Girişiminde Bulunanlarda Dini Tutum ve Davranışlar*, (T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Ana Bilim Dalı, Din Psikolojisi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2008, s. 16.

inanırken; modern psikiyatristler depresyon ve/veya sınırda kişilik bozukluğundan kaynaklandığına; psikologlar olumsuz bilişsel şemalardan kaynaklandığına, sosyologlar duygusal istikrarsızlık ve amaçsızlıktan kaynaklandığına; feministler ataerkillikten kaynaklandığına ve antropologlar anlamdan yabancılaşmadan kaynaklandığına inanmaktadır. (Alptekin vd., 2009: 68)

Bu makale, "Kar" romanındaki intihar olaylarını psikoloji ve sosyoloji perspektiflerinden ele alarak, bu olaylar ile otorite arasındaki ilişkiyi incelemektedir.

1. "Kar" Romanındaki Kadın İntiharları ve Bazı Roman Kahramanlarının Bu İntiharlar Hakkındaki Görüşleri

Almanya'da yaşadığı on iki yıllık siyasi sürgün hayatının ardından Türkiye'ye dönen roman kahramanı Ka,² Cumhuriyet gazetesinde siyasetle ilgili yazılar yazan gençlik arkadaşı Taner'in önerisi üzerine Kars yolculuğuna çıkmaya karar verir. Onun bu şehre gidiş amacı yaklaşan belediye seçimlerini izlemek ve intihar eden kızlar hakkında gazetede belki bir yazı yazmaktır. Ancak Ka'yı Kars'a getiren esas sebep üniversite yıllarında tanıdığı, eşinden bir süre önce boşanmış olan arkadaşı İpek ile evlenmek istemesidir.

Ka burada Halk Partili eski belediye başkanı Muzaffer Bey, vali muavini Umman Bey, Serhat Şehir Gazetesi'nin sahibi Serdar Bey, Emniyet Müdür Yardımcısı Kasım Bey, İslamcı militan Lacivert ve intihar eden kızların yakınları da dâhil olmak üzere pek çok kişiyle görüşür. Ka'nın konuştuğu altı aile de kızlarının intiharlarına çok şaşırdıklarını; çünkü onların "hiçbir şikâyeti olmadığını" (Pamuk, 2006: 18) söylemişlerdir. Ancak romanda verilen bilgilere göre hayatlarına son veren kızların olumsuz yaşantı deneyimleri sebebiyle intihar etmeyi uzun zamandan beri düşündükleri anlaşılmaktadır. (Pamuk, 2006: 19) Romanın "Uzak Mahalleler" adını taşıyan ikinci bölümünde sözü edilen altı kızın hayatına dair verilen kesitler ve intihar eylemini gerçekleştirmek için kullandıkları yöntemler şöyledir:

Vaka 1: İlgili şahıs yaşlı bir çayevi sahibi ile kendi isteği dışında ailesi tarafından nişanlandırılmak istenmektedir. Genç kız bir gün evde, aile fertleriyle yediği rutin bir akşam yemeğinden sonra babasının yatak odasında bulunan av tüfeği ile kendisini vurur. (Pamuk, 2006: 19) Eserin "Ka Şeyh Efendi'yle" başlıklı, on birinci bölümde devletin gizlediği başka intihar olaylarından söz edilir. Mesela bu konuyla ilgili olarak para için sevmedikleri adamlarla evlendirilen bazı kızların bahsi geçer.

Vaka 2: On altı yaşındaki bir kız, her akşam olduğu gibi TV'de kendi sevdikleri kanalları izlemek isteyen iki kardeşiyle "saçsaça başbaşa" birbirine girmiş ve onları ayırmak isteyen babası tarafından fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Bu olaydan sonra odasına giden kız büyük "bir şişe tarım ilacı Mortalin'i" içerek intihar eder. (Pamuk, 2006: 19)

Vaka 3: On beş yaşında severek evlendiği adamdan bir çocuk sahibi olan genç bir kadın, "ezik ve işsiz kocası" tarafından sürekli fiziksel şiddet görmektedir. Bir gün eşiyle yaşadığı bir kavga sonrası mutfağa gidip kapıyı üstüne kilitleyerek evvelden hazırlamış olduğu kanca ve ipe -intiharına müdahale etmek için bağırıp kapıyı kırmaya uğraşan

² Asıl adı Kerim Alakuşoğlu olan roman kahramanı isminden memnun olmadığı için kendisine Ka diye hitap edilmesini istemektedir.

kocasına rağmen- kendini tek hamlede asar. (Pamuk, 2006: 19)

Vaka 4: Kars'tan Batman'a gelin giden genç kadın burada tüm gününü ev işleri yaparak geçirmekte ve çocuğu olmadığı için kayınavalidesinden devamlı azar işitmektedir. Bir gün Kars'ta yaşayan ailesini ziyarete gelir. Burada bir müddet kaldıktan sonra Batman'a döneceği günün sabahı iki kutu uyku hapı alarak hayatına son verir. (Pamuk, 2006: 21)

Vaka 5: Yukarıdaki vakada anlatılan şahsın akrabası olan on altı yaşındaki bir genç kız, bakire olmadığının sınıfta öğretmeni tarafından arkadaşlarının önünde söylenmesi ve söylentinin kısa zamanda yaşadığı şehirde yayılması, sözlüsünün bu yüzden kendisini terk etmesi, gence bir daha görücü gelmemesi, anneannesinin “nasıl olsa sen evlenemeyeceksin” diyerek psikolojisini olumsuz yönde etkilemesi üzerine bir akşam TV'deki düğün sahnesini aile fertleriyle birlikte izledikleri esnada sarhoş babasının ağlamasının da etkisiyle anneannesinin ilaç kutusundan alıp sakladığı uyku haplarının hepsini birden içerek intihar etmiştir. Genç kızın bakire olduğu otopside ortaya çıkar. (Pamuk, 2006: 21)

Vaka 6: Canına kıyan Teslime, başörtülerini çıkarmayı reddettikleri için ilk önce derslere sonrasındaysa Ankara'dan verilen talimatla okul binasına girmeleri engellenen eğitim enstitülü kızlardandır. Öğrenim hayatı ile bireysel eğilimleri arasında seçim yapmak zorunda kalan kız, okulda hocalarının evde “anne ve babasının baskılarına rağmen” tercihini başörtüsünden yana kullandığı için üç yıldır öğrenim gördüğü ve bitirmesine az bir zaman kaldığı okulundan devamsızlıktan atılmak üzeredir. Tüm diğer vakalardan farklı olarak bu genç, intihar düşüncesini aile ve arkadaşlarına anlatabilmiştir. “Bazı arkadaşlarının direnişten vazgeçip başlarını açtıklarını, bazılarının başörtüsünü çıkarıp peruk taktıklarını gördükçe babasına ve arkadaşlarına ‘hayatta hiçbir şeyin anlamı olmadığını’, ‘yaşamak istemediğini’ söylemeye” başlayan Teslime, bir akşam namaz kılıp, dua okuduktan sonra kendisini lamba kancasına başörtüyle asarak yaşamına son verir. (Pamuk, 2006: 22) Genç kızın intihar nedenine yönelik farklı söylentiler mevcuttur. Milli İstihbarat Teşkilatı'ndan verilen bilgilere göre; onun intiharının altında yatan esas neden aşk acısıdır.

Tokatlı bir çayevi işletmecisi olan İslamcı bir fanatik tarafından öldürülen enstitü müdürü, intihara ilişkin şöyle demiştir: Teslime, kendisinden yirmi beş yaş büyük, evli bir polisle ilişki yaşar. Bu ilişki sonucunda bekâretini kaybeder. Daha sonra adamın evli olduğunu ve onunla evlenmeye niyeti olmadığını öğrenir. Bu hayal kırıklığının ardından ölümü seçer. (Pamuk, 2006: 50) İslamcı militan Lacivert de Teslime'nin ölümü hakkında “O kız okula alınmadığı için değil, bir aşk meselesi yüzünden intihar etti. Sıradan bir aşk intiharı...” demektedir. (Pamuk, 2006: 78-79) Ölen kızın arkadaşı Hande ise onu intihara kadar götüren süreci şöyle anlatır:

“Bir gün emniyetten adamlar bakkal babasını sıkıştırmışlar ve ‘Kızın başını açıp okula gelmezse dükkânını kapattırır, seni de Kars'tan kovarız’ demişler. Bunun üzerine babası Teslime'yi evden atmakla tehdit etti önce, bu para etmeyince kırk beş yaşındaki dul bir polisle evlendirmeyi planladı. Hatta polis, elinde çiçeklerle bakkal dükkânına gidip gelmeye başlamıştı. Teslime, ‘Maden gözlü ihtiyar’ dediği bu adamdan öyle tiksindi ki bizlere onunla evlenmemek için başını açmaya karar verdiğini söyledi, ama bu kararını da bir türlü uygulayamıyordu. Bazımız maden gözlüyle evlenmesin diye kararını onayladık, bazılarımız da ‘Babanı intihar ile tehdit et dedik!’ dedik. Bu akıllı da en çok ben verdim.

Çünkü Teslime'nin başını açmasını hiç istemiyordum. Kaç kere ona, 'Teslime, intihar etmek, insanın başını açmasından iyidir,' dedim. Laf olsun diye söylüyordum bunu." (Pamuk, 2006: 121-122)

"Kar" romanında "Kars'ı bütün Türkiye olarak göstermek" (Hakan, 2002: 62) istediğini söyleyen yazar, Kars ve Batman'da yaşanan kadın intiharlarına yönelik görüşleri vermekle, ülkedeki toplumsal figürlere de bir anlamda ayna tutmuştur. Aşağıda bazı kişi ve kurumların bu intiharlar hakkındaki düşüncelerinden örnekler sunulmaktadır:

İmam Hatip Lisesi öğrencisi Necip: "Teslime öldü. Ya da intihar etti. Ama bizler iman için bütün hayatını feda etmeye hazır bir Müslüman kızın intihar edebileceğine inanmayız.(...) Hiçbir baskı gerçekten inanan bir kişinin günah işlemesi için yeterli değildir. (...) Böylesine bir heyecanla inanan biri günah işlememek için her şeyi yapar, gerekirse diri diri derisinin yüzülmesine bile razı olur" (Pamuk, 2006: 87) demektedir. Ancak yaşadığı bazı acı tecrübelerden sonra olgunlaşmaya başlayan liseli genç "intihar eden kızlara da hak veriyorum artık, (...) Az önce kendimin de intihar edebileceğini söyledim." (Pamuk, 2006: 285) diyerek bu konudaki fikrini değiştirdiğini ifade eder. İntihar eden Teslime adlı genç kızın arkadaşı Hande: "İmanlı bir kız olduğu için Teslime'nin intihar edeceğine hiç ihtimal vermiyordum. Ama onun kendini astığını işitince herkesten önce ben inandım. Teslime'nin yerinde olsaydım benim de intihar edebileceğimi hemen hissettim çünkü" (Pamuk, 2006: 122) dedikten sonra genç kızların intihara yönelik nedenlerini şöyle izah eder: "Bizim durumumuzdaki pek çok kız için intihar isteği, kendi vücudumuza sahip olmak anlamına gelir. Aldatılıp bekâretini kaybeden kızlar, istemediği adamla evlendirilecek bakireler hep bu yüzden intihar eder. İntiharı bir masumiyet ve saflık isteği olarak görürler"(Pamuk, 2006: 125)

Kendini "Türkiye'nin ve Ortadoğu'nun önde gelen İslamcısı" (Pamuk, 2006: 227) olarak niteleyen Lacivert: "İntihar büyük bir günahtır! İlgi gösterdikçe de yayılıyor bu hastalık! (...) İntihar eden kız Müslüman bile değildir!" . (Pamuk, 2006, s. 78) görüşündedir. "Türbancı kızların lideri" (Pamuk, 2006: 346) Kadife: "Teslime intihar ederek ölmüşse bu onun günah işleyerek öldüğü anlamına gelir. Çünkü Nisa suresinin yirmi dokuzuncu ayet-i kerimesi intiharı çok açık bir dille yasaklar" (Pamuk, 2006: 114) cümlesini sarf ettiyse de romanın başka bir bölümünde "artık intiharlara karşı değilim" (Pamuk, 2006: 302) diyerek bu konudaki tavrını dile getirir. Ayrıca "Gazetelerde başörtüsü yüzünden hayatı kaydırılan kadınların yerine onlar adına konuşan taşralı, ihtiyatlı, hımbıl İslamcıların resmi çıkar. (...) Bu yüzden o gazetelere geçmemek değil geçmek üzerdi beni. Bizler mahremiyetimizi korumak için çile çekerken, kendilerini teşhir etmek için çırpınan bu zavallı erkeklere acıyorum aslında, intihar eden kızlar hakkında bu yüzden yazı yazılması gerektiğini düşünüyorum." (Pamuk, 2006: 234-235) sözleriyle de basının şehirdeki intihar olaylarını gündemine taşıması gerektiğini vurgular.

Batman'daki intihar olaylarının Cumhuriyet gazetesinde küçük bir haber olarak verilmesi, Türk halkı ve medyasının konuya ilgisiz kalması, ancak yaşananları gazeteden öğrenen Alman ve Fransız gazetelerinde çalışan bazı elemanların bu şehre gidip yaptıkları röportajları ülkelerinde yayımlamaları sayesinde mesele sonunda Türk gazetecilerinin de ilgisini çekmiştir. "Olayla ilgilenen devlet görevlilerinin görüşüne göre bu ilgi ve yayınlar

kimi kızları intihara daha da çok özendirmiştir.” (Pamuk, 2006: s.20) Serhat Şehir Gazetesi’nin sahibi Serdar Bey: “İntiharcı kızlar Batman’daki gibi abartılıyor.” (Pamuk, 2006: 16) demektedir.

Batman’da ve Kars’ta gerçekleşen kadın intiharlarının sebeplerini basite indirgeyip bunları birer taklit intiharı şeklinde lanse ederek basını susturmanın geleneksel kriterlere fanatizm düzeyinde bağlanmış kesimler ile bu kesimlerden çıkar sağlayanları memnun etmekten başka hiçbir işe yaramayacağı açıktır. Kişiler intihar etmeyi diğerlerinden öğrenmiş olabilir, fakat birey “benliğini yaralayan herhangi bir stresli yaşam olayıyla karşılaşmadığı sürece bu davranışı” gerçekleştirmez (Eskin, 2012: 90) Dolayısıyla basın, intihar hakkında yapılan haberler konusunda gerekli hassasiyeti göstererek, eylemleri toplumsal/psikolojik nedenleriyle birlikte ve bireyin ismi verilmeden sunduğu takdirde, yapılan kamuoyu bilgilendirmesinin bazı kişileri davranış taklidine götürmekten ziyade onların kendisiyle benzer kaygıları taşıyan fertlerin varlığından haberdar olmasını sağlayacak; ayrıca benzeri durumlarda yapılması gerekenleri izah ettiği ölçüde kadınlara seslerini duyurma ve sorunlarıyla baş etme yollarını da gösterecektir. Burada devletin intiharı önlemek için aldığı tedbirler önem taşımaktadır. Romanda intiharı önlemek maksadıyla devletin yaptığı çalışmalardan “intiharlar konusunda uzmanlaşmış psikolog, polis, savcı ve Diyanet İşleri görevlilerinden oluşan bir heyet Batman'dan Kars'a gelmek için hazırlıklara başlamış, Diyanet İşleri'nin bastırdığı "İnsan Allah'ın Bir Şaheseridir ve İntihar Bir Küfürdür" yazan intihar karşıtı afişler (...) asılmış, aynı başlıklı dini broşür de dağıtılmak üzere valiliğe gelmiş”tir. (Pamuk, 2006: 20) cümlesiyle söz edilir. Ancak alınan tedbirlerin yetersizliğini bilen Vali Muavini Umman Bey “kendilerine "intihar etme!" telkini yapan devletin, ailelerin ve dinin erkeksi sesine kadınların öfkelenediklerini söylemiş” ve (Pamuk, 2006: 20) “pek çok kızın intihar kararını intihar haberleri kadar, intihara karşı devletin, babalarının, erkeklerin, vaizlerin sürekli verdikleri derslere tepkiyle aldığını” belirtmiştir. (Pamuk, 2006: 20)

2. “Kar” Romanındaki Kadın İntiharlarının Otoriteyle İlişkisi

Genç kızların ailesi tarafından zorla sevmediği bir kişiyle nişanlandırılmak ya da evlendirilmek istenmesi, baba-koca-devlet şiddeti, başörtüsü sorunu, ebeveyn-akraba-kayınvalide baskısı, bekâret taassubu, kadının geleneksel rollerinin dayanılmaz ağırlığı gibi roman karakterlerini intihara sürükleyen sebepler Türk toplumunda kökü çok eskilere uzanan ve güncelliğini yitirmeyen önemli meselelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. “Kar” romanındaki intihar örnekleri incelendiğinde fertleri bu eylemi gerçekleştirmeye yönelten itici gücün temelinde otorite sorunsalının yatmakta olduğunu görülür. Babaların veya ebeveynlerin çocukları üzerindeki otoritesi (örneğin, yaş farkından kaynaklanan otorite - yaşlıların gençler üzerindeki otoritesi, geleneğin ve onu takip edenlerin otoritesi, erkeklerin kadınlar üzerindeki otoritesi, askerlerin/polislerin siviller üzerindeki otoritesi, üstlerin - yöneticilerin - yetkililerin vb. - astların - işçilerin, askerlerin vb. - otoritesi, öğretmenlerin öğrenciler üzerindeki otoritesi, vb.). (Kojève, 2007: 21-22) Okuduğumuz metinlerden çıkarabileceğimiz otorite figürleri bunlardır.

Otorite, bireyin davranışlarını, tutumunu ve yargısını kontrol etme ve kurallara uyulmasını sağlama gücüdür. Toplumsal düzenin kurulmasında hayati bir rol oynarken,

otorite aynı zamanda bir baskı mekanizması da olabilir. Çoğunluğun gönüllü rızasıyla meşruiyeti onaylansa bile, doğası gereği baskın kalır çünkü başkalarından üstün olanların muhalefeti bastırmak için kullandığı bir araçtır. Bu durum, bireyde fethedilmişlik duygusuna yol açabilir.³

Herhangi bir otorite, kuralları ve düzenlemeleri ihlal edenleri cezalandıracaktır. İnsanlar otoriteye –ki bu "şiddet maskesi" gibi görünebilir– saygı duymayı bıraktığında, bu maske yırtılacaktır. Otorite, gücünü pekiştirmek ve onu koruma sorumluluğunu üstlenmek için güç kullanmaktan çekinmeyecektir. (Mendel, 2005: 30) Eğer bir otorite, etki alanı içindeki insanların hak ve özgürlüklerini ihlal eden kurallar dayatır ve koşulsuz itaat beklerse, zamanla halkın gözünde meşruiyetini ve güvenilirliğini yavaş yavaş kaybedecektir. Bu gibi durumlarda, bir krizle karşı karşıya kaldıklarında, iktidardakiler güç kullanmaya başvuracak ve fiziksel, psikolojik, ekonomik ve diğer caydırıcı şiddet biçimleri de dahil olmak üzere toplumsal panik yaratarak çözümler arayacaklardır. Birincil amaçları, korkutmak ve gerekirse iktidarlarına tehdit oluşturanları ortadan kaldırmaktır. Güç merkezlerinin şiddeti bununla sınırlı değildir. Toplumu değiştirme, düzeni sağlama ve gerçeği tesis etme kisvesi altında, şiddet yoluyla kendi varlıklarını sürdürmeyi sağlarlar - bu, tiranlık biçiminde bir fetihtir. Aksu, gücün bu yıkıcı doğasını şu şekilde açıklıyor:

“Otorite, özsel olarak öldürme [cezalandırma] gücüdür, ancak bu salt haliyle varlığını sürdüremez, çünkü yıkıcılığı kendini de ortadan kaldırır. Bu nedenle otoritelerin ilk örneklerinden bu yana, öldürme[cezalandırma] gücü saklı bir tehdit olarak yapıcı görüntüler altına gizlenmiştir. Buna karşın, her otorite öldürme[cezalandırma] gücünü sezdirecek gövde gösterilerine gereksinim duyar. Bu gösteriler hem yaşam alanının içine yöneliktir hem dışına... Bu gösterilerin yaşam alanının dışına yönelik olanı kaba ve salt öldürme [cezalandırma] gücünün simgeleriyle yapılırken, yaşam alanının içine yönelik gösteriler daha çok örtülü ve kontrollüdür. (...) Otorite, varlığını sadece bu gizli öldürme[cezalandırma] gücüyle değil, türün üyelerinin gönüllü boyun eğmeleriyle gerçekleştirir. Otoritenin meşruluğunun dayanağı da bu gönüllü boyun eğmedir.” (Aksu, 2009: 65)

Weber meşru otoriteyi üç türe ayırmıştır: yasal otorite, geleneksel otorite ve karizmatik otorite. Yasal otorite, meşru ve yerleşik kurallara göre güç kullananların emir verme hakkına sahip olduğu konusunda fikir birliğine dayanır. Geleneksel otorite, eski geleneklere duyulan saygıya ve doktrinlerine göre güç kullananların meşruiyetine olan inanca dayanır. Karizmatik otorite ise, bireyin üstün nitelikleri, kahramanlığı, örnek davranışları ve kurduğu kurallara bağlılığı nedeniyle sahip olduğu kutsal statüye dayanır. (Weber, 2013: 54)

Aslında intiharların çoğu otorite figürleriyle ilişkilidir. Otorite; yasal, geleneksel ya

³Bazı araştırmacılar, tahakküm ve şiddet olgusunun otoritenin tanımında yer almayacağı kanaatindedirler. Onlara göre otorite hiçbir baskı ve zorlama altında kalmaksızın bireylerin gönüllü olarak buyruklara sorgusuz itaat ettiği durumlarda mevcuttur. Bu bakış açısı saygı ve uzlaşma temelli bir anlayışı esas almaktadır (Esgin, 2013: 95). Otorite yüzeysel anlamda düşünüldüğünde ya da açıklanmak istenen kavramdan kastedilen bilimsel otorite ise benzeri tanımlar kulağa hoş gelmektedir. Ancak otoriteyi karizmatik, geleneksel ve yasal temellerini dikkate alarak baştan sona irdelediğimizde ayrıntılara indikçe konunun söylenenlerin tam tersi bir boyut kazandığı, otoritenin hiç de ifade edildiği kadar masum olmadığı görülecektir.

da karizmatik temelleriyle insan yaşamına çeşitli baskı ve sınırlamalar getirdiğinden bunun ezici yükü altında kalan bazı bireyler yaşadıkları acılardan kurtulmak için son çare olarak intiharı seçebilmektedir. Bu durum otoritenin ölümcül gücünün farklı bir yansımasıdır.

Otorite kökleri itibarıyla maskulendir. Çünkü kadının aile reisi olduğu anaerkil aile temeline dayanan kültürlerde bile, kadın tam manasıyla egemen olmamıştır. Anaerkil sistemde otorite, kadının elinde gibi görülüyor olmasına rağmen esasında erkek akrabalarladır (Öztürk, 1978: 57) Bu sözde anaerkil anlayış zaman geçtikçe coğrafi, ekonomik ve dinî faktörlerin etkisiyle ataerkil hegemonyaya teslim olmuştur. Modern süreçle birlikte katı patriarkal yapı nispeten kırılmış olsa da tümüyle ortadan kaldırılamamıştır. Bunda dinin toplumu oluşturan fertler üzerindeki büyük etkisini yadsımak olanaksızdır. Çalışmalar göstermektedir ki çağımızda muazzam bir kalabalığın inanmakta olduğu tek tanrılı dinler erkek egemen düzenin devamlılığı yolunda hizmet vermektedir (Aksoy, 2005: 216) Freud'un deyimiyle, ataerkil sistemde otorite, babaya denk düştüğüne göre "Tanrı'nın kendisi de psikolojik olarak yüceltilmiş babadan başka bir şey değildir." (Mendel, 2005: 58) Yaşça büyük olanın otoritesinin kaynağı da türe hayat verdiği gerekçesiyle kendiyi gurur duyan bu yaratıcı (yönetici) babanın üstünlük kompleksidir. Geleneksel otorite ve onu elinde tutanlarda da benzer bir anlayış hâkimdir. Çünkü bunlar kendilerini yeni neslin "ruhani babaları" olarak görürler (Kojève, 2007: 35) Yaşça büyük kadınlarsa, önceden gelenleri sonradan gelenler karşısında kutsallaştıran bu mantalite itibarıyla geleneksel arenada kültür taşıyıcısı "travestilerdir" (Akal 78).

Örneğin "Bir Lere mitosuna göre, yaşlı bir kadın kızlarına, Tanrı'nın kadınla erkeği farklı yarattığını, onlara farklı işler verdiğini ve kadınlardan, kocalarını birer Tanrı gibi sevmelerini istediğini öğretir. Öldüğünde, kızları isyan etmeye karar verirler. Analarının yasını tutarken, erkeklerin silahlarını ve giysilerini alıp onların kılığına girerek, cins ayırımının bundan pek de fazla bir şey olmadığını kanıtlarlar." (Akal, 1994: 78)

Kadınlar genellikle erkek egemen toplumlarda boyun eğen konumda olduğu için bir anlamda bu yapıyı destekleyerek erkek çocuklarını (veya kız çocuklarını) bu çerçevede yetiştirirler. (Kalkan, 2007: 1) Kadının anne olarak üstlendiği bu kültür aktarıcı rolü, onun ataerkil toplumda itibar kazanmasını sağlar. Sosyal, siyasal, kültürel anlamdaki yönelimi belirleyen geleneğin otoritesi böylece pekiştirilir. (Kojève, 2007: 35)

Geleneksel ataerkil toplumlarda, gençlerin eş seçiminde söz hakkı yoktur. Çeşitli kaynaklar, bu tür ailelerde evlilik kararlarında ailenin baskın bir rol oynadığını göstermektedir. Evlilikle ilgili kararları aile verir ve gençler, geleneksel aile eğitimi, yaş ve aileye ekonomik bağımlılık gibi faktörler nedeniyle genellikle itiraz etmezler. Özellikle dikkat çekici olan, bağımsız kızların aile ve toplumdan muhalefetle karşılaşmalarıdır; onlara gelecekteki kocalarına boyun eğmeleri gerektiği fikri aşılır. (Bulut, 1991: 495) Bu tür ailelerde, bir kızın öncelikli görevi evlenmek ve çocuk sahibi olmaktır. Bazı aileler ve hatta bazı erkekler, bir kadının tek görevinin üremek olduğuna inanırlar; bir kadının tamamen biyolojik rolünün, çocuk yetiştirerek soyun (tercihen erkek soyunun) devamlılığını sağlamak olduğuna düşünürler. (Daninos, 1973: 48) Annelik, ataerkil yapıların kadınları şekillendirmek için kullandığı kısır döngülerden biridir. Birçok teori, annelik kavramını farklı açılardan inceler. Bazı teorisyenler anneliğin kadınlar ve karşı cins arasındaki

biyolojik farklılıkların bir sonucu olduğunu savunurken, diğerleri bunun toplum tarafından kadınlara dayatılan bir rol olduğuna inanmaktadır. Ataerkillik, kadınların anneliklerini sömürerek onları kontrol etmeye çalışır. Cinsiyet eşitliği savunucuları, kadınların çocuk doğurma yeteneğinin onları kaçınılmaz olarak ataerkil düzenin kontrolü altına soktuğunu savunmaktadır. (Er, 2004: 5-35-87)

Geleneksel değerler, kocalarına ve çocuklarına titizlikle bakan, her ihtiyaçlarını karşılayan çalışkan ve itaatkâr ev kadınlarını yüceltir. Çünkü bu kadınlar erkekler/oğulları için ideal eş olarak görülür ve böylece evliliğe uygun bir kadın imajı şekillenir. Bu imaj erkekler tarafından inşa edilir ve anneler tarafından bilinçsizce pekiştirilir, zamanla kadınlara dayatılan kalıcı bir yükümlülük haline gelir. Gerçekte, her birimiz ideal bir kadın veya erkek imajı besleriz. Örneğin, bir erkeğin hayalinde ideal kadın annesine karşılık gelir ve annesi gibi iffetli ve erkek şehvetinden arınmış kalmalıdır. Evlilik dışı ilişkiye giren herhangi bir kadın, bir erkeğin zihninde ideal kadın olarak görülmez. (Demir, 2012: 70-71) Bu nedenle, geleneksel ataerkil toplumlarda, bir kadının cinsel davranışı öncelikle "iffet" ve "onur"un bir tezahürü olarak görülür. Bir kadının toplumdaki değeri, cinsel deneyimlerine bağlıdır. Erkeklerin ve toplumun gözünde değerli, çekici ve evliliğe uygun olarak kabul edilebilmesi için, cinsiyetle ilgili toplumsal değerlere uyması gerekir. (CETAD 12-13) Bu kısıtlamalar kadınlar için geçerliyken, erkekler evlilik dışı cinsel ilişkiye girmekte özgürdür. Bu, cinsiyetler arasındaki sosyal eşitsizliği yansıtır. Şüphesiz ki, sevgi ve aşk etik ve estetik bir değere sahiptir. Bu kavramlar aynı zamanda nezaket, dürüstlük ve şefkat gibi olumlu davranışları da kapsar. Sevgi ve aşka dayalı cinsel davranış, evlilik dışında bile olsa, doğası gereği ahlaksız değildir. Ahlak, her türlü sömürüye, özellikle de cinsel istismara karşı çıkmakta yatar. Başkalarına zarar veren tüm eylemler ahlaksızcadır. (Yılmaz, 2005: 501)

Geleneksel toplumlarda şiddet bir disiplin biçimidir. İnsanlar şiddeti bir 'disiplin' biçimi olarak görür ve aile ve kamusal yaşamda meşru kabul ederler; bu da şiddetin yeniden üretilmesine ve örtbas edilmesine yol açar. (Page vd., 2008: 83) Aile içi şiddet, erkeklerin egemen olduğu bir sorundur. Bazıları kadınların da kocalarına şiddet uyguladığını savunsa da, kadınlara yönelik şiddet daha yaygın ve daha kuvvetlidir. Bunun nedeni, kadınların genellikle kendilerini korumak ve şiddetten kaçmak için şiddete başvurmalarıdır. Aile içi şiddet; erkeklerin eşlerine ve çocuklarına uyguladığı şiddeti, kadınların kocalarına ve çocuklarına uyguladığı şiddeti ve çocuklar arasında veya çocuklarla ebeveynleri arasında yaşanan şiddeti içerir. (İçli, 1994: 7)

Erkeklerin kadınlara yönelik şiddeti, ister kasıtlı olsun, ister fiziksel veya psikolojik zarar verme isteğine bir tepki olarak ortaya çıksın, isterse de zarar verme amacı taşımasın, kendilerini savunamayan veya başkaları tarafından korunamayan kişilere zarar vermek veya onları yok etmek için güç kullanılmasıyla karakterize edilir. Bu eylemler genellikle karşı çıktıkları bir şeye tepki olarak ortaya çıkar. Hedeflerine ulaşmalarının önünde engel olarak gördükleri kişileri hedef alırlar veya bu eylemleri, boyun eğmeye isteksiz olan veya isteksiz olarak algılanan, şu anda isteklerine ulaşmalarını engelleyen kişileri kendi isteklerine göre hareket etmeye zorlamak için kullanırlar. (Kuçuradi, 2007: 9)

Geleneksel ataerkil yapının biçimlendirdiği erkek ve kadın rollerinin patolojik bir mahiyet taşıdığını söyleyebiliriz. Çünkü bu tarz toplumlar özellikle kadına ait rolleri erkeksi

menfaat ve ideallere uygun bir biçimde kurgularlar. Böylelikle inşa edilen tradisyonel fantazyaya çoğu kimse için ağır bir yükü omuzlamak anlamını taşır. Bu nedenle rolleri tatbika çalışan kadınlar yoğun psikososyal bunalımlar yaşayabilmektedir. (Sürekli, 2002: 84; Kalkan, 2007: 21) Dolayısıyla **Vaka 1, 2, 3, 4, 5 ve 6**'daki intihar eylemlerinin ortaya çıkış nedeninin; geleneğin, erkekler ve bilinçsiz kadınlar vasıtasıyla yine kadın bireyler üzerinde kurmaya çalıştığı otoriteye itaat edip/etmeme sorununa dayandığı tespit edilmiştir.

Geleneksel aile temeline dayalı toplumlar antidemokratik ve özgürlüklere saygının olmadığı oluşumlardır. Bu toplumlardaki bireylerin büyük çoğunluğu, insan davranışlarını insancılık ve bilimsellikten uzak, dogmatik ve fosilleşmiş bilgi kalıntılarıyla yorumladığından empati kavramından yoksundurlar. İyi ve kötü edimlerin sınırları erkek egemen bir anlayışla çizildiği için tutumlara yönelik toplumsal geribildirim cinsler arası eşitlik ilkesinin dışında kalır. Yani kadınlara uygulanan ceza ve yaptırımlar, erkeklerle aynı değildir. Böyle toplumlarda kadının ve kız çocuklarının hayatı hâkim anlayış ölçülerinde sınırlandırılmıştır. Bu insanlar kendi dar çevreleri içinde kendilerine biçilen roller çerçevesinde hareket etmek mecburiyetindedirler. Nitekim eserde verilen bilgilerden intihar eden kızların büyük çoğunluğunun aile iletişimleri kopuk, ev içine hapsedilmiş, dış dünyaya kapalı bireyler olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, modern toplumlarda kadınlar iş, eğitim ve sosyal ve siyasi katılım alanlarında erkeklerle eşitliğe ulaşmışlardır. (...) Kadınların ailedeki rolleri, 'erkeklerle eşit haklar' ilkesine göre yeniden yapılandırılmaktadır. Şüphesiz ki, modern kültürün kadınların sosyal, siyasi ve kamusal alanlarda daha aktif olmaları yönündeki arzusu bu eğilimi daha da güçlendirmektedir. Bu nedenle, kadınlar ailede erkeklerle eşittir ve aynı rolleri oynamaya başlamaktadırlar. Kadınlar artık sadece anne olarak görülmemekte; kendi çabalarıyla gelir elde edebilen ve karar alma süreçlerine katılabilen profesyoneller hâline gelmektedirler. Ailenin işleyişini sürdürmede ve karar almada eşit hak ve sorumluluklar kazanmışlardır. İş yerindeki cinsiyet rolleri giderek ortadan kalkmaktadır. Ataerkil aile yapısı önemini kaybetmeye başlamaktadır. (Canatan vb., 2011: 125-126)

Bu açılardan bakıldığında Türkiye'nin modernleşmesi yüzeyde kalmış ve geniş kitlelere ulaşamamıştır. Bunda devleti yöneten sınıfın ülkeyi; ekonomik, psikolojik, fiziksel olmak üzere şiddetin her türlüsüne karşı güçlü cezai yaptırımları olan ve insan haklarına saygılı bir hukukun üstünlüğüne dayalı anlayış yerine modernlikle bağdaşmayacak gelenekler ve inançların hâkimiyet sürmesine zemin hazırlayan bir politikayı benimsemesinde aramak gerekir.

SONUÇ

Kar romanındaki kadın kahramanları intihara yönlendiren sorunlar, özel olduğu kadar toplumsal bir içerik de taşır. Geçmişteki tüm modernleşme çabalarına rağmen Türk toplumundaki geleneksel yapının ortadan kalkmayışı ve erkek otoritesine dayalı bu sistemin rant sağlamak amacıyla bazı güçler tarafından desteklenmesi ile devletin insan hakları, özgürlükleri ve onuruna vurgu yapan evrensel bir ahlâk anlayışını ülke insanına benimsetmekte gerekli gayreti göstermemesi sonucu meydana gelen aile, çevre, toplum baskısı Kars'taki intiharların temel sebebini oluşturmaktadır.

Sevmediği kişilerle nişanlandırılmak ya da evlendirilmek istenen; ebeveynleri,

akrabaları, kocaları, kayınvalideleri ve devlet güçleri tarafından çeşitli şiddet türlerine maruz kalan genç kızlar ve kadınlar, örtünme problemi, bekâret taassubu, kadının geleneksel rollerinin dayanılmaz ağırlığı gibi meseleler izlenen yanlış politikalar sonucu ne yazık ki günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla devletin intihar sebeplerini ortadan kaldırmaya yönelik girişimleri yetersiz kalmaktadır. İntiharları önlemek konusunda devlete büyük bir sorumluluk düştüğü ortadadır. Bu amaçla bilimsel düşüncenin yayılım sahası olması gereken eğitim kurumlarında insan hakları ve ilişkileri konulu üniversal anlamda hukuki ve ahlaki içerik taşıyan sözel derslere ağırlık verilmeli, insan hakları ihlalleri kapsamına giren suçlara verilen cezaların caydırıcılığı artırılmalı, medya aracılığıyla bu suçların kapsamına giren davranışlara sıklıkla değinilmeli, hukuk sisteminde reforma gidilerek daha insancıl, duyarlı ve hızlı bir hizmet anlayışıyla hareket edilmeli, halkın refah ve eğitim düzeyi artırılmalı ve işsizliğin ortadan kalkmasına yönelik akılcı ve kesin çözüm sunan politikalar desteklenmelidir. Ayrıca ülke çapındaki sağlık kuruluşlarının sayısı artırılarak bireylere tüm hastanelerde alanında tam donanımlı ve insana değer veren uzmanlar aracılığıyla maliyeti düşük psikiyatrik bakım ve tedavi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- AĞILKAYA, Z. (2008). *İntihar Girişiminde Bulunanlarda Dini Tutum ve Davranışlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi
- AKAL, C. B. (1994). *Siyasi İktidarın Cinsiyeti*. Ankara: İmge Kitabevi.
- AKSOY, M. (2005) *Başörtüsü-Türban: Batılılaşma-Modernleşme, Laiklik ve Örtünme*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- AKSU, Ş. (2009). *Yaşanılanı-Otorite İlişkisi Açısından Devrim*. İzmit: Umuttepe Yayınları.
- ALPTEKİN, K. (2009). *Veli Duyan, İntihar ve İntiharı Önleme*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- BULUT, I.(1991). “Türkiye’de Erken Evlenme”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, C.2, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- CANATAN, K., YILDIRIM E. (2011). *Aile Sosyolojisi*. 2.bs., İstanbul: Açılımkitap.
- CETAD (2007). “Kadın Cinselliği” Dosyası”, 5. Bilgilendirme Dosyası Basın Bülteni, İstanbul.
- DANINOS, A. M.- (1973), *Cinsel İlişkiler Sosyolojisi*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- DEMİR, D. (2012). *Aşk ve Aldatmak*. İstanbul: Çatı Kitapları.
- ER, A. (2004). *1965 -1975 Yılları Arasındaki Yerli Melodramlardaki Annelik Figürleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ESGİN, A. (2013). “Otoritenin Sosyolojisi: Otoriteye İtaatın ya da Otorite Bağımlılığının Sosyolojik Anlamları”, *Sosyologca*, Sayı: 5, İstanbul: 91-112.
- ESKİN, M. (2012). *İntihar Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme*, Ankara: HYB Yayıncılık.
- HAKAN, A. (2002). *Orhan Pamuk Kırmızı ve Kar*. İstanbul: Birey Yayıncılık.

- İÇLİ, T. G. (1994). “Aile İçi Şiddet: Ankara-İstanbul ve İzmir Örneği”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C. 11, Sayı: 1-2, 7-20.
- İNCE, M. A. (2007). *İntihar Din-Psikolojik Bir İnceleme (Van İli Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: T.C. Erciyes Üniversitesi
- KALKAN, A. (2007). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Kadın-Erkek Eşitsizliğinin Sosyolojik Kökenleri ve Politik Etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi
- KAYA, N. (1999). Neden İntihar Ediyorlar?. İstanbul: Nesil Basım Yayın,.
- KOJÉVE, A. (2007). Otorite Kavramı. (Çev. Murat Erşen), İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- KUÇURADI, İ. (2007). Şiddet Sempozyumu, Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları.
- MENDEL, G. (2005). Bir Otorite Tarihi Süreklilikler ve Değişiklikler, İstanbul: İletişim Yayınları.
- MENDEL, G. (2005). Sosyo-Psikanaliz Açından Otorite Son Sömürge Çocuk. İstanbul: Cem Yayınevi.
- ÖZEK, M. (1968). “İntihar ya da İnsanın Kendini Hiçe Dönüştürmesi”, Yeni Dergi, s. 41, İstanbul: s. 70-98.
- ÖZTÜRK, H. (1978). Modern Eğitim Sosyolojisi. İstanbul: Büyük Dağıtım Yayınevi.
- PAGE, A. Z., İNCE Merve (2008), "Aile içi şiddet konusunda bir derleme" Türk Psikoloji Yazıları. 11(22), 81-94.
- PAMUK, O. (2006). Kar. 14. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- SÜREKLİ, D. (2002). Kadın ve Toplum. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- WEBER, M. (2013). Bürokrasi ve Otorite. 6. Baskı, Ankara: Adres Yayınları.
- YILMAZ, O. (2005). Aşkın Evrimi. 3.bs., İstanbul: Ceylan Yayınları, 2005.